

Eğitimin Toplumsal Fonksiyonları

Dr. Mustafa İÇEN

- Toplumun yapısı, amaçları ve ihtiyaçları eğitimin fonksiyonunu tayin eder. Toplumların farklı yapısı oradaki eğitimin fonksiyonun da farklılaştırır. Ancak bütün toplumların ve zamanların eğitiminin ortak birtakım fonksiyonları da vardır.

Eğitim'in sosyal fonksiyonları

Mikro

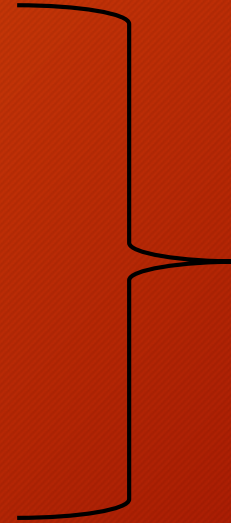

- Sınıfta
- Okulda
- Ailede

Makro

- Dil
- Din
- Ahlak
- Ekonomi v.b.

Sosyal kurumlar

- Eğitimin sosyal fonksiyonları hem mikro hem makro plandaki fonksiyonları kapsar. Yani bireyin veya çocuğun hem aile, okul, arkadaş grubu, küçük sosyal gruplar gibi birimlerde tab olduğu etkinliklerle kendisinin gelişim çizgisi hem de daha geniş bir ortamda yani topyekûn toplumdaki etkinliklerine eğitimin katkısı ve tesirlerinin incelenmesi söz konusudur.

Eğitimin Başlıca Sosyal Fonksiyonları

- Kültür birikimi ve nakli
- Sosyalleştirme
- Yenilikçi ve gelişmeci fertler yetiştirme
- Eğitimde fırsat ve imkan eşitliğinin yaratılması
- Politik fonksiyon
- Ekonomik fonksiyon

Kültür birikimi ve nakli

- Her eğitim sistemi önce kendi toplumunun değerlerini toplayıp bir araya getirmekle yükümlüdür. Toplumun değerler sistemi aynı zamanda akltr sistemi demektir. Kültür, kendi unsurlarının biriktirilip korunması ve yeni nesillere aktarılması ile yaşıyabilir. Kültürün yaşıatılması toplumların asli görevi olduğuna göre dolayısıyla eğitimin de asli görevidir.

- İlkel toplumlarda yaygın eğitim unsurlarıyla yapılan aktarma işi, modern toplumlarda örgün eğitim unsurları veya kurumlarca yapılır.
- Gelişmiş toplumlarda işbölümü, ihtisaslaşma ve hızlı bir gelişim vardır. Sosyal değişme oldukça karmaşıktır. İlkel toplumlarda daha ziyade tecrübeye dayalı ve sözlü olarak yapılan kültür nakli günümüzde dil, deney ve bilgi yoluyla yapılır.

- Sosyal değişmenin sürati ile toplumsal istikrar arasında dengenin gözetilmesi gerekir. Kültür naklinde şüphesiz o toplumun kitle iletişim araçlarının da rolü büyüktür. Hatta denilebilir ki günümüzde kültür öğelerinin yayılması ve asimilasyonunda en büyük pay kitle iletişim araçlarındır.

Sosyalleştirme

- Sosyalleştirme kültür naklinin tabii bir sonucudur. Kültürel değerleri sindiren bir birey sosyalleşmiş demektir. Öyleyse sosyalleştirme, tabii haldeki sosyalleşme sürecinin planlı, programlı ve amaçlı şekilde yaptırılmasıdır. Başka bir ifadeyle toplumun müeyyidelerinin, normlarının çocuğa amaçlı ve iradi olarka aşılanmasıdır. Bunu sağlamanın en kestirme yolu okuldaki örgün eğitimidir.

Yenilikçi ve gelişmeci fertler yetiştirme

- Toplumların düzen ve değişme gibi iki temel özelliğinden bahsedebiliriz. Değişmekte olan toplumlarda bilimsel buluşlar, yenilikler, gelişmeler var demektir. Yeni buluşlar, yeni teknik ve yöntemler insanların yeni tutum ve davranışlar edinmesini getirir. Muhafazakar toplumlarda fertler yenilikleir hemen kabul edemezler. Bazıları yeniliklere kayıtsız kalırken bazıları da açıktan açığa cephe alır, hatta bir yenilik düşmanlığı yaratırlar.

- Gerçekten yenilikler karşısında yerleşmiş davranış kalıplarının, alışkanlıkların sökülüp atılması kolay değildir. Sanayi toplumunun disipline olmuş bireyleri yenilikleri daha kolay kabul ederler. Onun için eğitime düşen iş, yenilikleri bireylere önce öğretmek sonra da bunu iyice kavrayıp yaymalarını sağlamaktır. Eğitim bununla da kalmayıp yeniliklerin doğurduğu uyumsuzlukları, çatışmaları ortadan kaldırmak, değişimin çarkının dönmesini aksatmamak ister.

Eğitimde fırsat ve imkan eşitliğinin yaratılması

- İnsanlar arasında bireysel farklılıklar her zaman süregelmiştir. Farklılıklar zihinsel, sosyal, kültürel bakımlardan ortaya çıkar. Doğuştan getirilen zeka farklılığı, bireyin ömrü boyunca elde edeceği toplumsal imkanlar, meslek seçimi, başarısı gibi bütün süreçleri tayin edici niteliktedir.

- Genellikle okullarımızdaki eğitim öğretim normal çocuklar için düşünülen seviyede olduğundan , üstün ve daha az zekalı çocuklar için bazı tedbirler alınması gerekir. Özel eğitim kavramı buradan doğmuştur. Eğitim yatırımlarının amacına ulaşması ve eğitimden istenilen kârın elde edilebilmesi için üstün zekalı çocuklara, kendi kabiliyetleri ile mütenasip imkanlar sağlanarak kendilerinden azami ölçüde yararlanılması icabeder. İşte buna eğitimde fırsat eşitliği ilkesi diyoruz.

- Üstün zekalı çocukların seçilerek iyi imkanlara kavuşturulması söz konusu olduğundan buna eğitimin seçme fonksiyonu da diyebiliriz. Bu uygulama hem bireyin hem de toplumun yararınadır. Ülkemizde bu ilkenin iyi işletildiğini söyleyemeyiz.

- Öte yandan meseleye ülkemizin bölgesel ve kültürel farklılıkları, ekonomik dengesizlikleri açısından baktığımızda fırsat eşitliğinden önce, imkan eşitliği ilkesinin önem taşıdığını görüyoruz. Öğretmen, okul, ders kitabı, ders araçları gibi eğitim öğelerinin yurt sathına dengeli biçimde yayılmasına «eğitimde imkan eşitliği» diyoruz.

- İmkan eşitliği her zaman eğitim öğelerinin eksikliğinden değil, çoğu zaman coğrafi, demografik, sosyo ekonomik ve sosyo kültürel faktörlerin namüsait şartlarından da aksama gösterir. Siyasi plandaki bir faktörün etkin sebep teşkil etmesi düşünülemez. Çünkü demokratik toplumlarda hiçbir iktidar ülkenin řu veya bu bölgesi arasında ayırım yapmaz.

- Fakat hızlı nüfus artışı, ulaşım imkansızlıkları, fert başına düşen milli gelirin azlığı, sosyal tabaka ve sınıfların farklı zihniyet ve telakkileri eğitim öğretim imkanlarının ister istemez ülkenin her yanına eşit miktarda ulaşmasını engeller. Bu gerçek karşısında eğitim yöneticileri bilhassa ekonomik kaynakları iyi kullanarak eğitimde eşit imkanlar yaratılmasına gayret eder. Eğitimde fırsat eşitliği ilkesinin yürütülmesi, eğitimde imkan eşitliğinin sağlanmasına bağlıdır. Zira üstün zekalı çocukların seçimi ancak kendilerine sağlanacak asgari şartları ihtiva eden eğitim ortamında mümkündür.

Politik fonksiyon

- Eğitim öğretim işi bazı yönleriyle politik özellikler taşır. Çünkü eğitim her şeyden önce devletin temel görevleri arasındadır. Geleneksel toplumlarda ailenin ve özel eğitim kurumlarının himayesinde bulunan eğitim, modern hukuk devletinde resmi nitelikte ve resmi kurumlarca yürütülen sosyal bir kurum olmuştur.

- Türk toplumunda 19.yüzyılın ikinci yarısına kadar büyük ölçüde medreselerin himayesinde kalan eğitim, 1856 Islahat Fermanı ile resmi nitelik kazanmış, daha sonra anayasa metinleri arasına girerek devletin temel uğraşı alanlarından biri olmuştur. Tabiatıyla eğitimin toplumdaki fonksiyonu devletin öteki alanlarındaki politikasıyla uyum göstermek zorundadır.

- Bir devlet herşeyden önce siyasi sınırları dahilindeki birlik ve beraberliği korumak ister. Birlik ve beraberlik siyasi, ekonomik ve kültürel sahalardaki bütünlükle sağlanır. Hepsinden önemlisi siyasi bütünlüktür. Siyasi bütünlük ise bireylerin devlete sadakatiyle gerçekleşir. Bireyler devleti ne kadar çok destekler , menfaatini gözetirlerse devlet o kadar sağlam temeller üzerine oturtulur.

- O halde eğitimin siyasal fonksiyonlarından birincisi mevcut siyasal siteme sadakati sağlamaktır. Her birey bir iş sahibi olursa, devlet işlerine etkin bir şekilde katılırsa, seçme hakkına sahip olursa, vatandaşlar siyasi sorumluluklarını yerine getirecek bilgilerle donatılırsa, devletin mevcut siyasal sitemine sadakat arttırılmış olur.

- Eğitimin politik fonksiyonunun ikincisi elit (seğkin, entelektüel) zümrenin yetiştirilmesi ve eğitilmesidir. Devlet idaresinde, özellikle demokratik toplumlarda halk iki sınıfa ayrılır. İdare edenler ve idare edilenler.
- Devletin bekası, toplumun güvenliği bakımından idare edenler sınıfının gerekli beceri ile donanmış liyakat sahibi kişiler olması şarttır. İdarecilik vasfının doğuştan getirilen bazı nitelikler ihtiva ettiği söylene de iyi bir idareciliğin temelinde yine iyi bir eğitimden geçme şartı vardır.

Ekonomik fonksiyon

- Eğitimin ekonomik fonksiyonu, ekonomik faaliyetlerin gereklerine uygun nitelikte insan yetiştirmektir. Yetişecek insan bedenene ve zihnen uygun olmalıdır. Her ikisine birden insan g¼c¼ dersek insan g¼c¼n¼n, beyin g¼c¼, bilgi, beceri, alışkanlık yönünden hazırlanması ve sayıca sanayinin gerektirdiği kadar olması anlaşılmalıdır.

- Çağımız toplumunun artık sanayi ve bilgi toplumu olduğunu düşünürsek, sanayileşme çok miktarda üretime ve bir o kadar da tüketimi gerektirir. Yani sanayi toplumları aynı zamanda tüketim toplumdur, bir tüketim ekonomisi hakimdir. Üretimle tüketim arasındaki dengeyi korumak sistemin temelidir.

- Üretim, modern bilimin ve tekniğin en son yeniliklerini, bununla ilgili bilgi ve beceriyi gerektirir. Eğitim her şeyden önce bireylere bu bilgilerle becerileri kazandıracaktır. Üretim bir yandan toplumun ihtiyacını karşılayacak bir yandan da üretim fazlasının satılmasıyla elde edilen gelire zenginlik yaratacak yani sosyal refahı doğuracaktır. Dolayısıyla eğitimin ekonomik fonksiyonunun ikincisi tüketici yetiştirmektir.

Eğitimin Diğer Fonksiyonları

- Fertlere sosyal statü kazandırma
- Sosyal ilişki ve aktivite çevresini genişletme
- Toplumsal patolojileri önleme
- İstihdam alanı yaratma
- Çocukların yetiştirilmesinde aileye yardımcı olma
- Eş seçimi

Toplumsal Değişme ve Eğitim

- Toplumsal değişme ile eğitim arasında karmaşık bir ilişki vardır. Bu ilişki toplumsal etkileşim çerçevesinde cereyan edip toplumsal olayların ve değişmenin her geçen gün daha hızlı seyretmesi nedeniyle giderek daha karmaşıklaşmaktadır. Öte yandan eğitime hem kültürel değerleri koruyup sürdürmesi hem de değişimlere katkıda bulunması gibi çelişkili görünen iki ayrı fonksiyonun yüklenmiş olması da söz konusu karmaşıklığı arttırmaktadır.

- Toplumsal değişme, bir toplumda kültürel, ekonomik ve siyasal alanlarda meydana gelen çeşitli değişmeleri ifade eder.

Acaba toplumsal değişmenin mahiyeti ve mekanizması nedir?

- İnsanların birbirleriyle ilişkileri söz konusu olduğunda aile, grup, cemaat, okul gibi toplulukların kendi içerisindeki dinamizmi akla gelir. BU ilişkiler içerisinde bireylerin bir yandan kişiliği gelişir, bir yandan da bireyler sosyalleşme sürecine tabi olur. J.L.Moreno ve bazı sosyologlar, toplumsal değişmenin temelinde insanların kişilik gelişiminde grup içi dinamizmi görürler.

- Grup ilişkileri bir itim-çekim münasebetler ağıdır. Bir yandan bütünleşme bir yandan çatışma vardır. Freud ve Simmel çatışmaların bireysel planda meydana geldiğini söylerken Marx ve Dahrendorf bunu toplumsal plana çıkarır ve toplumsal değişimleri bireylerle grupların siyasal ve ekonomik alandaki çıkarlarının çarpışması ve aralarındaki güç dengesinin değişmesi şeklinde açıklarlar. Marx toplumsal değişimi daha ziyade sınıflar arasındaki çatışmaya ve üretim biçimi ile ilişkilerine bağlar. Hatta daha da ileri giderek toplumsal değişimin de ötesinde insanlık tarihini toplumsal sınıfların mücadelesinin tarihi olarak görür.

- Kısaca Marx toplumsal değişmeyi sosyoekonomik açıdan ele almakta, toplumların belli bir üretim biçimi ve aşamasından daha ileri bir üretim biçimi ve aşamasına geçmesi olaral izah eder.

- İnsanın insanla ilişkisi toplumsal seviyede düşünülduğünde inanç, değer ve ideolojilerden mürekkep bir kültürle karşılaşırız. Bireylerin kültürle ilişkisi her zaman sağlıklı yürümez. Buradan hareketle R.K.Merton 'anomie' kavramından bahsetmekte ve toplumsal değişmeyi anomi ile açıklamaktadır.

- Toplumların kültürel yapısı bir evrim ve birikim süreci içerisinde gelişir. Kültürün maddi ve manevi yönleri arasında bir etkileşim ve uyum olmalıdır. W.Ogburn ise toplumsal değişmeyi kültürel evrimle açıklamakta ve onun maddi ve manevi unsurları arasındaki uyumsuzluğa dikkat çekmektedir.

- M.Weber, toplumsal değişmeyi, kültürel alanda meydana gelen inanç ve değer değişmelerinin toplumsal alandaki örgütler ve bunların işleyişlerine etki ederek sebep oldukları krizler şeklinde izah eder. Buradan «karizma» kavramına vararak üstün ve olağanüstü nitelikli karizmatik kişilerin her iki alan arasındaki denge ve uyumu sağladığına işaret ederek bir bakıma toplumsal değişmeyi karizmatik kişilerin varlığına bağlar.

- Bazı toplumbilimciler de toplumları bir canlı organizmaya benzetererek ona hayatiyet veren her türlü faaliyet veya özelliğin toplumlar için de söz konusu olduğunu iddia ederler. Toplumların doğup büyüüp geliştiği ve sonra da öldüğü düşüncesinden hareketle evrimci ve organizmacı modeller ortaya çıkmıştır. Spengler ve Danilevsky gibi organizmacılar da Comte ve Spencer gibi evrimciler de medeniyet kavramı üzerinde durarak toplumsal değişmeyi medeniyet değişimleri ve gelişimleri içerisinde ele almışlardır. İnsanlığın gelişim çizgisini teolojik, metafizik ve pozitivist safhalar şeklinde tespit eden Comte'un determinist karakterdeki görüşü ve Spencer'ın toplumsal evrimin temelinde endüstrinin bulunduğu fikri bu düşüncenin örnekleridir.

- Toplumsal olayların bir başka yönünü de insanın tabiatla ilişkileri meydana getirir. Bu ilişki teknolojiyi doğurmuştur. Teknoloji sosyal bilimcilerin çoğu tarafından toplumsal değişimin temel faktörü sayılmış ve insanlığın evriminin temelinde teknolojinin yattığı ileri sürülmüştür. Teknolojiyi bütün toplumların sürekli artan nüfuslarıyla birlikte düşünürsek toplumsal işbölümü ve ekonomik yapı kavramlarının da ortaya çıktığı görülür.

- Görülüyor ki toplumsal değişme zaman zaman tarihi bir perspektif içerisinde ele alınarak bütün toplumlar için geçerli olan ortak noktaların bulunmasına çalışılmakta bazen de hali hazırdaki toplumların dinamikleri esas alınarak varolan sonuçlar itibariyle toplumsal değişmenin izahı yapılmakta ve buradan genellemelere gidilmek istenmektedir.

Ortak noktalar;

Toplumsal değişme;

- Toplumsal ve kültürel yapıda
- Toplumsal ilişkilerde
- Toplumsal kurumlarda
- Toplumun bütünleşme, çatışma ve dengesinde meydana gelen değişimlerin toplamıdır.

???

Eğitim mi toplumsal değişmeyi doğurmakta veya etkilemektedir, yoksa toplumsal değişme mi eğitimi doğurmakta ya da etkilemektedir?

- Yaygın kanaat toplumsal değişmenin eğitimi şekillendirdiği yönündedir. Max Weber'e göre eğitim yalnız başına şekillendirici değildir. Bilakis o, ekonomik ve toplumsal faktörlerce şekillenir.
- Ottaway ise eğitsel değişmenin toplumsal değişmenin arkasından geldiğini söyler. Yani eğitim toplumsal değerleri başlatmaktan çok onların arkasından gider.

- Fakat toplumsal değişmenin temelinde teknolojinin değil de ideolojinin bulunduğunu düşünöldüğünde; ideolojinin eğitimle yakın ilişkisi dolayısıyla, onun toplumsal değişmeyi büyük ölçüde yönlendirdiği ve şekillendirdiği söylenebilir. Nitekim günümüz toplumlarında okula büyük görevler atfedilmesi ve ondan çok şeyler beklenmesi böyle bir iddianın somut belirtisi sayılabilir.

- O halde toplumsal değişme ve eğitim arasındaki ilişkinin karşılıklı etkileşim şeklinde belirdeğini söylemek uygundur. Karşılıklı etkileşim fikrinden hareket ederek eğitimin toplumsal değişme açısından rolü ve fonksiyonunu şöyle temellendirmek mümkündür: Eğitim;
- Toplumsal değişmelerin aktarılması aracıdır.
- Bireylerin, grupların ve toplumun, değişimlerin doğurduğu yeni durumlara intibak ettirilmesi aracıdır. Buna, toplumun yeni icat ve keşiflere alıştırılması da denilebilir.
- Toplumsal değişmelerin gerektirdiği yeni insan tipinin yaratılması aracıdır.
- Toplumsal değişmelerin gerçekleştirilmesi aracıdır.

- Eğitimin mevcut kültürü ve sosyal değişmeleri aktarma gibi temel bir görevi yanında bunların doğurduğu problemlerin çözümü gibi bir rolü de söz konusudur. Demografik olaylar ve bunların doğurduğu şehirleşme, okullaşma oranının artışı, değer yargılarının erozyonu, okuryazarlık gibi problemler bunlardan bazılarıdır.